

Bokessay

Frustrerte jenter

William Isaac Thomas: *The Unadjusted Girl: With Cases and Standpoint for Behavior Analysis*. Harper Torchbooks, New York, 1967.

Anmeldt av Nicolay B. Johansen

The Unadjusted Girl fra 1923 er en av de bøkene som er blitt gjenutgitt flere ganger fra Chicagoskolens gullalder, ikke minst de senere år. Men det er likevel en bok som ikke har fått den anerkjennelsen den fortjener. Sosiologihistorien har redusert arbeidene fra Chicago på begynnelsen av forrige århundre til metodisk pionerarbeid med historisk interesse. Men *The Unadjusted Girl* har likheter med *Selv mordet* til Durkheim, og kunne, om historiske tilfældigheter hadde utspilt seg annerledes, spilt en tilsvarende rolle.

Utgangspunktet for Thomas er spenningen mellom menneskers ønsker og samfunnets behov. Han tar for seg den relative forskyvningen i balansen mellom disse, på samfunnets bekostning. Den enkeltes begjær fyller stadig mer av vedkommendes bevissthet og valg. Jentenes kvaler viser spenningen mellom den enkeltes begjær og de samfunnsmessige forventninger. Resultatet er problematferd. Det naturlige spørsmålet er da hvordan samfunnsmessige institusjoner kan regulere dette.

Som i all annen sosiologi fra denne tiden er temaet forholdet mellom det fremvoksende industrisamfunnet med arbeidsdeling, urbanisering og nye samværsformer som gradvis fortrenger det tradisjonelle samfunnet. Thomas' grep er at han tar for seg jentene i denne sammenheng. Jentene utsettes for en form for krysspress i forventninger og krav fra det tradisjonelle samfunn, og et sterkt fristelsestrykk fra det urbane liv.

Som tittelen antyder, kan jentene finne flere mulige tilpasninger i dette landskapet. Thomas fremhever de jentene som blir regnet som avvikere. Felles for disse jentene er at de bryter med normer for dydighet og tradisjonelle

idealer om kvinnelighet. Avvikene finnes i flere former: jenter som stjeler, flørter med gutter, inngår i seksuelle relasjoner, gifter seg av strategiske (ikke-romantiske) grunner og forskjellige former for prostitusjon. Men det er også eksempler på jenter som bare ønsker å komme seg ut i verden, å komme seg vekk fra kjøkkenbenken og barna, for å se mer av verden.

The Unadjusted Girl er fylt med kortere og lengre utdrag fra rettsdokumenter, rapporter fra lokale forbedringsanstalter og ikke minst studier gjennomført av hans kolleger på Hull-House (Beatrice Webb, Edith Abbott og Sophonisba Breckenridge) som beskriver nesten hundre jenter som ble regnet som avvikende i sin samtid. Men disse utdragene blir kun i begrenset grad analysert og stilt opp skjematisk. Vi får tilbudt noen tolkningsrammer langs flere dimensjoner. Thomas hevder for eksempel at jenter tradisjonelt tillegges en form for "hellighet", der dyd og renhet får en nærmest magisk betydning, et tema som fortsatt er viktig i kjønnsforskning. Han antyder at dette må betraktes som en form for investering i gode giftermål, og at slike idealer lettere lar seg realisere for de som har brød på bordet. Vi får med andre ord skissert noen rammer, et kjønnsperspektiv og antydninger av et klasseperspektiv. Det dominerende perspektivet er det han kaller "the demoralization of girls". Men eksemplene og de teoretiske rammene diskuteres ikke opp mot hverandre, i dag fremstår de 100 eksemplene mer som illustrasjoner enn empiri.

Demoralization er et begrep hentet fra *The Polish Peasant in Europe and America*, som han publiserte sammen med Florian Znaniecki 1918–1920. Der ble fundamentet lagt for den mer kjente tesen om *sosial disorganisasjon*, som skulle særmerke hele Chicagoskolen fram til andre verdenskrig. Thomas & Znaniecki beskriver de polske immigrantene i spenningsfeltet mellom "values" og "attitudes".

There are two fundamental practical problems which have constituted the center of attention of reflective social practice in all times. These are (1) the problem of the dependence of the individual upon organization and culture, and (2) the problem of the dependence of social organization and culture upon the individual. (...) If social theory is to become the basis of social technique and to solve these problems really, it is evident that it must include both kinds of data involved in them – namely, the objective cultural elements of social life and the subjective characteristics of the members of the social group – and that the two kinds of data must be taken as correlated. For these data we shall use now and in the future the terms "social values" (or simply "values") and "attitudes" (Thomas og Znaniecki 1984: 1)

Det som fremgår her, er at begrepsparet *values* og *attitudes* er myntet på å fange motsetningsforholdet mellom individ og samfunn. Sosial disorganisasjon handler om at det sosiale mister betydning og gir større spillerom for den enkeltes tilbøyeligheter. I *The Unadjusted Girl* brukes et litt annet begrep, "wishes", som fanger inn individets egosentrerte driv på en litt annen måte. Men også her handler det om å fange motsetningen mellom den enkelte og samfunnet rundt.

I *The Polish Peasant* skjeler forfatterne mellom sosial og individuell disorganisasjon. Sosial disorganisasjon viser til situasjoner der institusjoner ikke fungerer. Individuell disorganisasjon er de tilfeller der enkeltmennesker ikke finner seg til rette, der tragedien er personlig. Dette omtales også som "demoralisering".

Når jentene Thomas snakker om *demoraliseres*, skal det altså forstås som en mangelfull tilpasning til samfunnet rundt. I ettertid kan man spørre om det er rimelig å snakke om "mangelfulle", eller mer direkte oversatt "ikke-tilpassede" jenter. Ordvalget står i en viss kontrast til det overordnede poenget at jentene tilpasser seg på forskjellige måter til de livsbetingelser man fant i moderniseringsprosessene, spesielt slik de utspilte seg i urbane settinger som Chicago. Avvikene fremstår nettopp som tilpasninger i et felt av kryssende forventninger. Logikken er ikke desto mindre åpenbar, jentene blir utsatt for fristelser. De vil ha ting og de vil ha det "gøy". For å skaffe seg kjoler, ting og moro besitter de et verdifullt gode: sine kropp og sin seksualitet som kan utnyttes på forskjellige måter. Samtidig omtaler Thomas helt tydelig deres seksualitet også som en del av den moroa jentene ønsker seg. Den såkalte *demoraliseringen* oppstår i den beskrevne tilstand av økonomisk nød, oppløste familiebånd og brudd med det tradisjonelle samfunns kontrollmekanismer.

Begrepet demoralisering utgjør en for lite omtalt dimensjon ved begrepet om sosial disorganisering. I dag er det ikke vanskelig å finne innvendinger mot begrepsbruken til Thomas. Men etter kritikken av denne tesen fremsatt på slutten av 30-tallet (Lemert, Sutherland, Foote Whyte), og Parsons nye sosiologi, ble det etterlatt et bilde av at pionerene i Chicago var journalistiske og teoriløse. I realiteten arbeidet de innenfor et teoretisk rammeverk som inneholdt mange likhetstrekk med den fremvoksende sosiologien i Europa.

Demoralisering er nært beslektet med Durkheims anomibegrep (Durkheim 1978). Thomas opererer med et begrepsapparat som er eksplisitt utviklet for å fange forholdet mellom individ og samfunn. Og som Durkheim bruker han

avvikende handlingstyper som eksempel for å få fram kontrasten mellom individuelle behov og sosiale krav i omskiftelige tider.

Thomas bruker også begrepet "individualisering" på en måte som minner om *Selv mordet* og Durkheims senere verker. Thomas gjør den også i dag interessante observasjonen at halliken som figur mister betydning. Kan hende var dette en litt prematur vurdering, men hans analyse er både et eksempel på en ikke-moralistisk tilnærming til et fenomen og et eksempel på det særlig sosiologiske blikk, som den senere Everett Hughes skulle bli kjent for.¹

Thomas så forskjellige typer halliker, men mente å finne at dette i mange tilfeller var en person involvert i et romantisk forhold til jenta. Dette er jo en observasjon vi dag kjenner igjen fra Høigård og Finstads *Bakgater* (1986). Thomas aksepterte heller ikke sin samtids demoniserende terminologi og så halliken i en større og annen kontekst. Samtidig mente han at halliken var på retur, jentene klarte seg i større grad selv. Dette igjen tilskrev Thomas den fremvoksende individualiseringen. Det er ikke helt klart nøyaktig hva Thomas mente, påstanden er fremsatt i en enkel setning uten forklaring. Men sett sammen med hans ikke-moralistiske tilnærming til dette fenomenet, virker det rimelig å vurdere dette som et analytisk poeng, fremsatt i motsetning til mange andre samfunnsvitere som fant det mer naturlig å operere innenfor (da)tidens moralske univers.

Etter å ha skissert de avvikende og mistilpassede jentene med stor variasjonsbredde, skifter Thomas retning i *The Unadjusted Girl*. Han retter oppmerksomheten mot forskjellige institusjoners muligheter til å rettlede jentene. Han er i hovedsak pessimistisk på vegne av familien og rehabiliteringsorganisasjoner, men forsiktig optimist på vegne av skolevesenet. I sitt avslutningskapittel snakker han om "sosiale krefter" (social influences) mer generelt. Her sier han uttrykkelig at en mer grunnleggende kontroll med "antisosial atferd" krever omfattende endringer i samfunnets *attitudes* og *values*. Denne konklusjonen peker helt direkte på det sosiale som selvstendig størrelse og som hovedleverandør av betingelser for individers tilpasninger slik vi finner det hos Durkheim.

Samtidig er dette en referanse til *The Polish Peasant* og begrepsbruken der. Fellestrekkene med anomibegrepet er slående og mange. Men om anomibegrepet har vært en milepæl i sosiologiens fremvekst, er begrepsdannelsen til Thomas mindre ensidig. Kritikken av Durkheims sosiologi for å være for lite åpen for individer, deres handlinger og valg, er åpenbart berettiget. Hos Durkheim er det lett å se hvordan samfunnet skaper individer, men langt mer

problematisk å finne åpninger for mennesker til å skape sin egen historie. Durkheim må selvsagt leses inn i en vitenskapshistorisk kontekst i denne sammenhengen. Men det som er påfallende med terminologien til Thomas, og delvis Znaniecki, er at de både snakker om det sosiale som dominerer individer, og individenes handlingsrom.

Selv om tittelen antyder noe annet, er det nettopp handlingsrommet som er Thomas' omdreiningspunkt. Dette viser seg på to måter. For det første analytisk: Thomas gjør et stort poeng av at den enkelte alltid bidrar med et aktivt element i møtet med samfunnsmessige krav. Individer mottar ikke bare imperativer, men må selv foreta valg i konkrete situasjoner, gjennom det han kaller "the definition of the situation". For det andre er utfallet ikke bestemt. Jentene er stilt overfor motstridende krefter, og det samfunnsmessige kan ikke i tilstrekkelig grad holde dem på sin plass under vilkårene som byene og Chicago byr på. De nesten hundre fortellingene som følger analysen til Thomas forteller nettopp om forskjellige måter å bruke dette handlingsrommet på. Hver og en av dem forteller om individuelle forskjeller i hvordan jentene brukte sitt spillerom.

En slik forståelse av småhistoriene er imidlertid ikke selvforklarende i teksten. *The Unadjusted Girl* ble skrevet på et tidspunkt da det verken lå til grunn en etablert måte å forholde seg til data av denne typen på eller hvor det var utviklet språk for å koble teori og empiri. Tvert i mot må *The Polish Peasant* og *The Unadjusted Girl* betraktes som pionerarbeid på dette området.

I *The Polish Peasant* brukes brev som den viktigste informasjonskilden om immigrantenes liv. Bruken av brev er blant annet interessant i og med fravalget av intervjuer. Thomas er i ettertiden også kjent for å være særlig skeptisk overfor intervjuer som kunnskapskilde. Han mente at intervjuer ville bli forstyrret av informantens selvpresentasjon (Janowitz 1967, se også *The Unadjusted Girl*: 150). Dette synspunktet er verdt å ta med seg i dag, hvor kvalitativ metode innenfor sosiologien praktisk talt hviler på intervjuet som datakilde. Men i denne sammenhengen er det interessant å merke seg at Thomas var oppmerksom på feilkilder i datainnsamlingen. Men en tilsvarende kritisk distanse har han ikke til mer myndighetsnære kilder som forbedringsanstalter og rettsdokumenter. Det er altså en påfallende disharmoni mellom hans kildekritikk overfor det talte og det skrevne ord.

Thomas kommenterer heller ikke den moralistiske språkbruken i kildene, som når barnepassere omtales som "prostituerte". Kan hende solgte de omtalte kvinnene også sex, men man kunne tenke seg at de også hadde andre egen-

skaper som var mer betydningsfulle i sammenhengen. Det er spesielt underlig at Thomas selv ikke kontekstualiserte og problematiserte disse karakteristikkene.

Selv om hans samtid hadde problemer med å se forbi den egenskapen at en kvinne eventuelt hadde solgt sex, kunne man kanskje forvente det av Thomas selv. Han hadde selv en ikke ubetydelig erfaring med det annet kjønn, hvorav spesielt en episode ble skjebnesvanger. I 1918 møtte han en kvinne på et hotellrom i Chicago. Akkurat hva de gjorde vet vi ikke, men FBI avslørte deres forbindelse. Det ble stor skandale fordi begge var gift på hver sin kant. Resultatet var imidlertid at Thomas ble dømt for brudd på den såkalte "Mann Act". Kvinnen han møtte hadde nemlig adresse i en annen delstat, og siden hun hadde krysset en delstatsgrense for å møte Thomas fant retten at dette var et tilfelle av "trafficking", – intet mindre (Salerno 2007). I denne sammenhengen er det relevant at kvinnen han møtte ble definert som, nettopp, en prostituert. Kunne man ikke da forvente at Thomas utviste litt mer varsomhet med å omfavne slike karakteristikker?

Kan hende er dette en i overkant pirkete innvending mot Thomas. Helheten i *The Unadjusted Girl* er en utfordring av etablerte forståelser av avvikende kvinner i deres samtid. Ikke bare setter han avvikene i sammenheng med samfunnsmessige forhold og endringer. Han omtaler kvinnelige avvik som et spørsmål om grader og utfordrer i så måte samtidens begreper om klare skiller mellom rett og galt. Han foregriper på mange måter det senere sosiologer og samfunnsvitenskapelig inspirerte forskere gjorde 40 år senere. I Norge, da de hevdet at folk som begikk lovbrudd, var "som folk flest" (Christie 1978), og at lovlydighet var et spørsmål om "nyanser i grått" (Stangeland og Hauge 1974). De prostituerte utgjør et ytterpunkt på en skala. Mellom dem og de dydige og konforme på den andre siden finner man et stort spekter av tilpasninger der jentene bruker seksualitet mer og mindre instrumentelt for å skaffe seg tilgang til de fristelser som det urbane liv utstiller.

I motsetning til mange av sine samtidige kolleger ved universitetet i Chicago, omfavnet Thomas det urbane liv og dets mange fasetter (Salerno 2007). Og det er ingen grunn til å tro at hans møte med kvinnen på hotellrommet i 1918 var et enkeltstående tilfelle. Thomas deltok i byens mange offentligheter, så vel politisk som faglig og personlig. Han fant seg til rette i den individualiseringen som bylivet førte med seg. Men dette ble samtidig hans bane. Møtet med den unge damen på hotellet ble en så stor skandale at han mistet sin stilling og anseelse. Forlaget ville heller ikke assosieres med ham,

dette er grunnen til at de tre siste bindene av *The Polish Peasant* er utgitt på et forlag i Boston to år senere.

The Unadjusted Girl ble utgitt fem år etter "Thomasgate", og begrepsapparatet hans var viktig for den gullalderen som var i emning. Sosial disorganisering er som nevnt hans begrep. Men dette begrepet ble ofte brukt uten referanse. Denne mangelen henger delvis sammen med at referanser ikke var like vanlig den gang som nå, men det hadde nok også betydning at Thomas selv var skandalisert. Etter alt å dømme er det Thomas som er forfatter av boken "Old World Traits Transplanted" fra 1921. Men her er det Robert E. Park og Harry Miller som er oppført som forfattere (Park og Miller 1921). Janowitz mener denne boken ble utgitt med Park og Millers navn for å i det hele tatt bli tatt på alvor, Thomas' rykte tatt i betraktning (Janowitz 1967). Old World Traits regnes som "bind 6" i *The Polish Peasant*. *The Unadjusted Girl* er "bind 7".

Thomas hadde opprinnelig studert språk og hadde blitt professor i engelsk ved Oberlin college, da han oppdaget den fremvoksende sosiologien. Han forlot sin posisjon og tok doktorgraden i Chicago i 1896. Men han var ikke en av de sentrale medlemmene av sosiologimiljøet før den aller første generasjonen ved Institutt for sosiologi og antropologi i Chicago abdiserte 20 år senere. Det tok også lang tid før han fant den sosiologiske stemmen vi finner i *The Unadjusted Girl*. Doktoravhandlingen hans og hans første bøker vitner om en særlig interesse for kjønn og grunnleggende samfunnsmessige spørsmål. I avhandlingen *On a Difference in the Metabolism of the Sexes* fra 1897 finner vi ifølge Janowitz kun antydninger til det vi i dag forstår som sosiologi. I en rekke mindre arbeider etter dette prøvde han ut sin sosiologiske forståelse i forhold til rase og kjønn (samlet i boken med den evig aktuelle tittelen "Sex and Society", 1907). I 1908 utga han det kommenterte artikkelkompendiet "Sourcebook of Social Origins" (Thomas 1909), som fulgte samme oppsett som Park & Burgess' senere og mer berømte lærebok fra 1921 (Park & Burgess 1933).

I dag regnes Park som det helt sentrale navnet i tilblivelsen av Chicagoskolen, men han hadde verken vært i Chicago eller formet sin sosiologi som han gjorde uten Thomas' bidrag (Matthews 1974). Man snakker ofte om Simmels betydning for Park, men Thomas var både nærmere personlig, geografisk og i tekstutviklingen.

Etter å ha blitt mer eller mindre jaget ut av Chicago fant Thomas et liv i New York. Han fikk etter hvert også en slags oppreisning i å få en periode som

president i den amerikanske sosiologiforeningen. Han giftet seg på nytt og sammen med sin nye kone skrev han boken "The Child in America" (1928). Det var der han formulerte den berømte passasjen som har heftet ved hans navn, det såkalte "Thomasteoremet": "om mennesker definerer noe som virkelig, blir det virkelig i sine konsekvenser" (Thomas og Thomas 1928: 572). Rett nok er det to blad Thomas som står bak denne formuleringen. Men viktigere i denne sammenhengen er det at dette har blitt lest som en forløper for den symbolske interaksjonismen og Blumer var ivrig etter å tilegne seg arven etter Thomas (Blumer 1986).

Spørsmålet er likevel om ikke dette er et overgrep mot det Thomas selv sto for. Riktignok var han svært pragmatisk, i flere betydninger. Og begrepet "the definition of the situation" rommer åpenbart et element av sosialpsykologi. Men hans sosiologi som sådan ligger etter denne anmelderens syn langt nærmere Durkheim enn Blumer.

The Unadjusted Girl er tidligere blitt sammenlignet med *Selv mordet* til Durkheim. Det ligger også en likhet i valg av tema. Boken handler overfladisk sett om jenter. For Durkheim er også selvmord kun et eksempel som brukes for å få fram et større poeng. På samme måte som *Selv mordet* handler om solidaritet og integrasjon, handler *The Unadjusted Girl* om det som holder samfunnet sammen. Selv om begrepsapparatet til Thomas er mindre utviklet og gjennomført, fremfører han et forbausende likelydende argument. Og om Thomas hadde fått litt større oppmerksomhet, er det mulig vi hadde sluppet noen av de kjedelige pendelssvingningene i spørsmålene som har hjemsøkt sosiologien, om "det sosiale" som enten alt eller ingenting.

Note

1. Hughes var en mester i å stille opp sammenligninger som utfordret konvensjonelle forestillinger. Det mest kjente eksempelet handler (typisk nok?) også om kvinners dyd. Hughes spør hva som er likheten mellom prester og prostituerte. Svaret er at begge forvalter hemmelig kunnskap om sine klienter (Hughes 1984).

Litteratur

- Blumer, H. 1986: *Symbolic interactionism, perspective and method*. Berkeley, California, University of California Press.
- Christie, N. 1978: *Som folk Flest*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Durkheim, É. 1978: *Selv mordet: en sosiologisk undersøkelse*. Oslo, Gyldendal.
- Finstad, L. og C. Høigård 1986: *Bakgater*. Pax forlag, Oslo.
- Hughes, E. 1984: *The Sociological Eye*. New Brunswick, N.J: Transaction Books
- Janowitz, M. 1967: Introduction. I: *Social Organization and Social Personality* (Janowitz, Morris ed.). Phoenix Books, University of Chicago Press.
- Matthews, F. H. 1974: *Quest for an American Sociology, Robert E. Park and the Chicago School*. McGill-Queens University Press, Montreal and London.
- Park, R.E. og E.W. Burgess 1933: *Introduction to the science of sociology including an index to basic sociological concepts*. Chicago, University of Chicago Press.
- Park, R.E. og H.A. Miller 1921: *Old World Traits Transplanted*. Harper.
- Salerno, R. 2007: *Sociology Noir: studies at the University of Chicago in loneliness, marginality, and deviance, 1915–1935*. Jefferson, N.C: McFarland.
- Stangeland, P. og R. Hauge 1974: *Nyanser i grått, en undersøkelse av selv-rapportert kriminalitet blant norsk ungdom*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Thomas, W.I. 1907: *Sex and society studies in the social psychology of sex*. Chicago, Illinois, University of Chicago Press.
- Thomas, W I. 1909: *Source Book for Social Origins*. Boston, The Gorham Press.
- Thomas, W.I. og D.S. Thomas 1928: *The child in America, behavior problems and programs*. New York, Knopf.
- Thomas, William I. og F. Znaniecki 1984: *The Polish peasant in Europe and America*. Urbana, University of Illinois Press.